

OD REDAKCJI

Społeczne przemiany w Europie, zapoczątkowane w dwóch ostatnich dziesięcioleciach XX wieku, doprowadziły do radykalnych przeobrażeń religijno-kulturowych. Złożoność otaczających nas kontekstów życiowych, wszechobecny pluralizm systemów oferujących „obojętność” celów i wartości życiowych stawiają ludzi przed niespotykanymi wcześniej wymaganiami odnośnie do kształtowania wizji własnego świata. W konsekwencji, wielu ochrzczonych staje wobec problemu utraty własnej tożsamości religijnej. Dotyczy to zwłaszcza młodych ludzi. Stanowią oni w efekcie tę grupę społeczną, która „najłatwiej” oddala się od Kościoła. Nie dziwi zatem fakt, że Kościół w różnoraki sposób koncentruje się na młodych. Przejawem tego są choćby organizowane Światowe Dni Młodzieży. Ich pokłosiem w jakimś stopniu jest decyzja papieża Franciszka, iż w październiku 2018 roku zbierze się XV Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, którego tematem będzie: „Młódzież, wiara i rozeznanie powołania”. Synod ma przemyśleć miejsce i rolę młodych w Kościele oraz kształt ich duszpasterstwa. Centralnym wątkiem obrad – jak zapowiada sekretariat synodu w dokumencie przygotowawczym – będzie próba odpowiedzi na pytanie: jak Kościół ma pomóc młodym znaleźć „osobistą, jedyną i niepowtarzalną drogę życia, otwartą na Bożą inspirację”? Nad młodymi pochyłili się również uczestnicy konferencji XVII Europejskiego Forum Nauczania Religii w Szkołach (EuFRES – European Forum for Religious Education in Schools), które odbyło się w Katowicach w dniach od 30 marca do 3 kwietnia 2016 roku. Temat spotkania brzmiał: „Nauczanie religii w szkole jako towarzyszenie w drodze do Emaus – społeczeństwo europejskie pomiędzy szybkimi przemianami a chrześcijańską tożsamością”¹. Zgodnie z tradycją EuFRES w konferencji wzięli udział naukowcy oraz osoby odpowiedzialne za nauczanie religii w szkołach publicznych w poszczególnych krajach europejskich.

Te dwa wydarzenia: ogłoszenie synodu na temat młodzieży i związane z nim prace przygotowawcze oraz konferencja XVII EuFRES z pewnością są doskonałą okazją, aby myśl przewodnia kolejnego, 13. tomu „Studiów Pastoralnych”

¹ Szczegółowy program oraz tematyka XVII EuFRES zob. <http://www.wtl.us.edu.pl/pdf/EuFRES.pdf> [dostęp: 21.06.2017].

dotyczyła nauczania religii oraz duszpasterstwa młodych w Polsce. Część zawartych w nim artykułów i materiałów stanowią wystąpienia uczestników EuFRES. Pozostali autorzy także zajęli się tą problematyką, gdyż odpowiedź na pytanie, w jaki sposób towarzyszyć młodym ludziom w ich drodze do „dzisiejszego Emaus”, jawi się jako niezwykle istotna i na czasie. Tym bardziej że w Polsce trwa wciąż dyskusja wśród teoretyków i praktyków duszpasterstwa na temat obecności nauki religii w szkołach.

Wprowadzenie do zasygnalizowanej problematyki stanowi artykuł ks. Bogdana Giemzy: *W drodze ku synodowi biskupów o młodzieży*. W artykule wskazano na znaczenie zaproponowanej tematyki dla życia Kościoła. Z kolei w analizie skupiono się głównie na prezentacji ogłoszonego w dniu 13 stycznia 2017 roku przez sekretariat synodu *Dokumentu przygotowawczego*, który ma być rodzajem kompasu, wyznaczającym kierunek dalszym pracom i przygotowaniom do synodu. Autor poczynił także uwagi krytyczne wobec zaproponowanej metodologii prac synodalnych, jak również wobec *Dokumentu przygotowawczego*.

Kolejne trzy artykuły są pokłosiem konferencji XVII EuFRES. W pierwszym, *Europa: Eine immer komplexere und ausdifferenziertere Gesellschaft. Junge Menschen zwischen Immanenz und Transzendenz (Europa: społeczność coraz bardziej złożona i zróżnicowana. Młodzież między immanencją i transcendencją)*, prof. dr Michael N. Ebertz z Hochschule we Freiburgu ukazuje, że religijność w pewnym procesie społecznej integracji i indywidualnej optymalizacji coraz bardziej traci normatywny charakter, tradycyjną stabilność oraz instytucjonalną kontrolę. Staje się bardziej okazją do samowychowania, które nie jest już rozumiane jako zewnętrzne kierowanie. Taki proces dokonuje się, choć nie równocześnie, w różnych krajach europejskich. Coraz więcej młodych osób samodzielnie decyduje, jakim obszarom swojego życia nadać religijne ramy, a jakim nie; jaką religijną interpretację przejąć z kościelnej tradycji, a jaką nie; jakie rytuały są im potrzebne, a jakie nie. Bardzo mocno wiąże się to z tematyką współzależności statystycznej. Kościół przemienia się coraz bardziej, wychodząc, zwłaszcza do młodych, z pewną religijną propozycją, która dostrzega człowieka i zmienia „religijnych poddanych” w świadomych „religijnych klientów”. Od tego, jak Kościół podejdzie do pewnej presji oczekiwań, że ma się on stać „organizacją usługową”, zależy, jakie ma szanse na przekaz Dobrej Nowiny kolejnym pokoleniom. W następnym artykule Elżbieta Osewska podejmuje refleksję na temat idei drogi do Emaus i roli szkolnego nauczania religii jako towarzyszenia młodzieży od powierzchowności do duchowości, do osobowego kontaktu z Bogiem. Osobiste poznanie Boga wcielonego zakłada pewną komplementarność inicjatywy Boga i działania człowieka – poznania, nawrócenia i zawierzenia. Dzięki swojemu Wcieleniu Bóg stał się słyszalny i widzialny. Zatem towarzyszenie uczniowi w drodze do Emaus winno zawierać zarówno proces słowny, jak i wizualny, rozpoczynając od wewnętrznego zagubienia ucznia, jego/jej pytań, problemów, trudności, a prowadząc aż do sfery duchowej. Podobnie ks. Radosław Chałupniak w artykule *Pedagogika*

katolicka – znaczenie i aktualność w kontekście chaosu wartości (perspektywa polska) podkreśla, że wychowanie nie może być sprowadzone tylko do nauczania. Zwraca ponadto uwagę na prawa uczniów i ich rodziców do wolności – podejmowania aksjologicznych decyzji i działań. Jest to potwierdzone prawem rodziców do wychowywania swych dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Dlatego też we współczesnym chaosie wartości i zasad wychowanie katolickie, mimo różnych prób jego deprecjonowania, wciąż pozostaje aktualną, ciekawą i znaczącą propozycją wychowawczą.

Niezwykle aktualną i szeroko dyskutowaną problematykę edukacji religijnej na gruncie polskim podejmują kolejne trzy artykuły. Ks. Piotr Tomasiak w artykule pt. *Lekcja religii – odpowiedzialna praca na rzecz polskiej szkoły i Kościoła* zwraca uwagę na siłę lekcji religii w Polsce. Próbuje odpowiedzieć na następujące pytania: Jakie są podstawowe uwarunkowania koncepcji szkolnej lekcji religii? Jaka jest koncepcja lekcji religii w polskiej szkole? Jakie są szanse i zagrożenia dla tej koncepcji nauczania religii? Z kolei artykuł ks. Kazimierza Misiaszka, zatytułowany: *Co z katechezą parafialną w Kościele w Polsce?*, zwraca uwagę, że brak edukacji religijnej w parafii powinien być w Polsce postrzegany jako porażka, przynosząca obecnie negatywne skutki. Nauka religii w szkole nie stała się efektywnym elementem czy sposobem na rozwój wiary wśród młodej generacji Polaków. Jeśli przynosi ona jakieś wymierne efekty, to jedynie w niewielkim zakresie. Brak edukacji religijnej w parafii sprawia, że pełna formacja osoby staje się niemożliwa, szczególnie jeśli chodzi o podejmowanie i pełną realizację katechezy rodzinnej. Jest bowiem sprawą oczywistą, że młode pokolenie nie może być wychowane w wierze katolickiej bez odpowiedniego wkładu ze strony rodziny. Oczywiście katecheza dorosłych nie stanie się panaceum zapewniającym edukacyjne sukcesy ani wśród dorosłych, ani wśród dzieci i młodzieży, jednak obecność katechezy w sposób znaczący podniesie szansę skutecznego wpływu na wychowanie tych ostatnich. Jedynie więc katecheza parafialna jest w stanie zapewnić całościowy, integralny program rozwoju życia. Temat nauczania religii w kontekście reformy systemu edukacji podejmuje Anna Zellma. Zwraca ona uwagę, że obecne zmiany w polskim systemie edukacyjnym stwarzają nowe wyzwania, a także dylematy dydaktyczne, wymagając dyskusji i analiz katechetycznych. Artykuł koncentruje się na potrzebie opracowania nowej podstawy programowej nauczania religii, a także nowych podręczników i pomocy dydaktycznych do nauczania religii w przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich. Wskazuje na potrzebę określenia etapu edukacji szkolnej, na którym uczniowie powinni być przygotowani do pierwszej spowiedzi, komunii świętej oraz sakramentu bierzmowania. Ważne jest także wspieranie nauczycieli religii w rozwijaniu kompetencji wymaganych do podjęcia zadań wynikających z reformy systemu edukacji. Wyzwania te wymagają głębszej i wielostronnej refleksji oraz dyskusji, a także zaangażowania kompetentnych katechetów i nauczycieli religii, w celu rozwiązywania owych dylematów i opracowywania innowacyjnych rozwiązań dydaktycznych i edukacyjnych.

Kolejna seria artykułów dotyczy duszpasterstwa młodzieży. Problematykę tę rozpoczyna artykuł Sebastiana Kießiga pt. *Jugendseelsorge in Deutschland: Ein Evergreen mit immer neuen Aspekten (Duszpasterstwo młodzieży w Niemczech: „Evergreen” z zawsze nowymi aspektami)*. Autor podkreśla, że temat duszpasterstwa młodzieży w Niemczech poddawany jest od II Soboru Watykańskiego nieustannej i zróżnicowanej refleksji. Już podczas obrad tzw. „Synodu w Würzburgu” (1971–1975) przedstawiciele niemieckich diecezji określili podstawowe cele i zadania kościelnej pracy z młodzieżą, które uzupełnili biskupi w roku 1991. Celem tych kościelnych dokumentów było stworzenie teoretycznych ram dla duszpasterstwa młodzieży, które poprzez refleksję służyłyby rozwojowi tej kategoriałnej praktyki pastoralnej. Owe ramy ujmowane są antropologicznie (młodzież jest podmiotem tego duszpasterstwa), następnie eklezjologicznie (posługa duszpasterska dokonuje się z mandatu Kościoła), a wreszcie chrystologicznie (działanie Boga dokonuje się bezpośrednio w samej młodzieży). Artykuł analizuje tę teologię egzemplarycznie na podstawie duszpasterstwa ministrantów w niemieckich parafiach, opieki duszpasterskiej w szkołach oraz posługi duszpasterskiej we wspólnotach duchowych. Dwa kolejne artykuły omawiają przykłady duszpasterstwa młodych w Polsce. Pierwszy, zatytułowany *Praktyczny wymiar idei oratorium w działalności wychowawczej Rodziny Salezjańskiej w Polsce* (Dorota Sys), ukazuje ideę salezjańskiego oratorium w oparciu o poczwórną metaforę: jako domu, szkoły, parafii i podwórka oraz empiryczną weryfikację aktualnego stosowania jej w praktyce wychowawczej salezjanów i salezjanek w Polsce. Wynikiem prowadzonych analiz są wnioski i postulaty pastoralne, mające na celu troskę o zachowanie wierności oryginalnemu stylowi wychowawczemu św. Jana Bosko oraz próba odpowiedzi na znaki czasu i dostosowanie działalności duszpastersko-wychowawczej do potrzeb współczesnej młodzieży. Z kolei artykuł ks. Bogdana Bieli pt. *Urzeczywistnianie się Kościoła w środowisku akademickim na przykładzie ośrodka DA GRANICZNA w Katowicach* pokazuje, jaka koncepcja oraz jakie formy i metody działania były podejmowane w ośrodku duszpasterstwa akademickiego przy kościele Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Katowicach w latach 1991–2001. Każdy ośrodek DA, mając swoją specyfikę wynikającą z różnorodnych uwarunkowań, realizuje swoje cele. Muszą one jednak zawsze wynikać z podstawowych zasad duszpasterstwa, a jednocześnie być otwarte na wyzwania współczesności. DA GRANICZNA realizowało postawione sobie cele, opierając się na eklezjologii komunii i wynikającej z niej strategii pastoralnego działania. Wiele z podejmowanych działań przynosiło konkretne owoce, dlatego też w dobie nowej ewangelizacji i wołania o „duszpasterstwo nawrócenia” warto w zarysie zapoznać się z koncepcją i działalnością tego ośrodka akademickiego.

Jak trudne jest dzisiaj dotarcie do młodych ludzi, pokazuje artykuł ks. Alojzego Drożdża, który skupia się wokół dzisiejszych manipulacji młodzieżą. Pierwszy obszar dotyczy sposobów wielorakiego „przyciągania” ludzi młodych do laickiej kultury i pseudokultury. Jest to czynione przede wszystkim za pomocą czynników

mody obyczajowej i jest to potężny teren niemal totalnej demoralizacji. Drugi obszar stanowią próby opanowania ludzi młodych przez media. Świat ludzi młodych jawi się w mediach jako świat „ludzi komputera” i uczestnictwa w „sieci”. Innym ważnym obszarem opanowywania dzisiejszej młodzieży jest sfera ekonomii. Zmiany w ekonomii zmuszają młodych do odrzucenia utrwalonej przez ostatnie dziesięciolecie zarówno ekonomii postmarksistowskiej, jak i taylorystycznej. Obydwie są bowiem dla ludzi młodych bezwzględne. Bezwzględność ta wynika przede wszystkim z manipulacji ekonomicznych, wobec których młodzież jest bezsilna. O działaniach podejmowanych już nie tylko wobec młodych, ale także wobec osób dorosłych potrzebujących wsparcia i pomocy mówi tekst Barbary Łysik pt. *Niepełnosprawność intelektualna jako peryferie?* Artykuł podejmuje kwestię niepełnosprawności intelektualnej jako szczególnej przestrzeni głoszenia Ewangelii. Stara się także odpowiedzieć na pytanie: czy przestrzeń ta jest polem misyjnym Kościoła? Niepełnosprawność bowiem często jest odbierana jako pewna forma ubóstwa fizycznego lub psychicznego. Jak zatem nauczanie Kościoła ma się do rzeczywistej praktyki w tym temacie? Czy we wspólnocie Kościoła niepełnosprawni są pełnoprawnymi członkami czy raczej tworzone są dla nich pewne grupy z góry określające ich dysfunkcje?

Dwa ostatnie artykuły dotyczą podstawowych, a jednocześnie ciągle domagających się odnowy funkcji Kościoła, poprzez które możliwe jest dotarcie z orędziem Chrystusa nie tylko do młodych. Jednym z zasadniczych zadań Kościoła jest głoszenie słowa Bożego. Idzi Rafał Soroburski OFM w artykule pt. *Osoba i zadania homilisty według wskazań „Verbum Domini” i „Evangelii gaudium”*, w związku z dostrzeganymi trudnościami i coraz częstszą słabością głoszonych homilii, przypomina naukę Kościoła na temat miejsca homilii w przestrzeni liturgicznej oraz wskazuje środki, jakie homiliści powinni uwzględnić w tworzeniu jednostki homilijnej. Wszelkie działania mają mieć na względzie aktualizowanie słowa Bożego, które wprowadza słuchaczy w zrozumienie przekazu biblijnego oraz pomaga im zastosować te wskazania w codziennym życiu chrześcijańskim, coraz bardziej jednocząc ich z Bogiem. Skutecznym przejawem działania słowa Bożego jest nie tylko jego wpływ na wiernych, ale w pierwszym rzędzie na osobę homilisty. Ostatecznie skuteczność przepowiadania słowa Bożego zależy nie tylko od umiejętności homilisty, lecz bardziej od świadectwa jego zjednoczenia ze słowem Bożym. O kolejnych podstawowych funkcjach Kościoła pisze ks. Krzysztof Witko w artykule pt. *Katecheza i liturgia według „Katechez” Cyryla Jerozolimskiego (+387)*. Autor podkreśla, że chrześcijaństwo od początku wyraźnie ukazywało ścisły i bezpośredni związek pomiędzy liturgią i katechezą. Do uprzywilejowanych świadków tego związku należy Cyryl Jerozolimski. Artykuł przybliży głębię liturgiczno-teologiczną jego spuścizny katechetycznej w czterech punktach: (1) Cyryl Jerozolimski – świadek katechez chrzcielnych w Jerozolimie czwartego wieku; (2) trzy wymiary katechez chrzcielnych Cyryla Jerozolimskiego (aspekt dogmatyczny, moralny i sakramentalny); (3) typologiczna interpretacja

Pisma Świętego; (4) *Katechezy mistagogiczne* Cyryla Jerozolimskiego i ich związek z liturgią. W zakończeniu zwrócono uwagę na sakramentalną perspektywę chrześcijańskiej wizji historii *Katechez* Cyryla Jerozolimskiego, która z pewnością pozostaje aktualna dla współczesnego chrześcijanina.

W drugim dziale obecnego tomu „Studiów Pastoralnych”, zatytułowanym „Materiały”, zamieszczono głównie wystąpienia niektórych uczestników XVII EuFRES. W kontekście zarysowanego tematu konferencji znajdziemy tutaj informacje dotyczące nauczania religii we Włoszech (Giampaolo Usai, Mirosław Stanisław Wierzbicki SDB), w Słowacji (Tibor Reimer), na Malcie (Pauline Dimech), w Czechach (Ludmila Muchová) i w Chorwacji (Blaženka Mandarić). „Materiały” kończą dwa artykuły wpisujące się ściśle w problematykę EuFRES. Pierwszy opisuje chrześcijańską edukację młodzieży we Francji (Michel Anglarès). Autor zaznacza, że chrześcijańską edukacją objęta jest mniejszość współczesnych młodych Francuzów. Na przestrzeni dwóch pokoleń jej rola i oddziaływanie zostały mocno okrojone. W celu ukazania jej obecnej sytuacji należy sięgnąć do jej historycznych korzeni, a mianowicie do idei katechizmu biorącej początek z Soboru Trydenckiego (XVI wiek), którego nauczanie odcisnęło trwałe ślad na następnych pokoleniach. Chrześcijańska edukacja jest również zależna od przemian kulturowych, które głęboko naznaczyły współczesną Francję, doprowadzając do powstania jej obecnego zsekularyzowanego społeczeństwa. Artykuł drugi, autorstwa ks. Krzysztofa Witko, także z Francji, który stanowi niejako zwieńczenie zaprezentowanych tekstów, jest swoistą medytacją biblijną nad podstawami wychowania do chrześcijańskiej egzystencji w oparciu o Mateuszową przypowieść o talentach (Mt 25,14–30).

Trzynasty tom „Studiów Pastoralnych” tradycyjnie zamykają recenzje, omówienia oraz sprawozdania. Znajdziemy tutaj recenzje i omówienia następujących publikacji: Giuseppe Audisio, Alberto Chiara, *Twórcy zjednoczonej Europy: Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi* (Eugeniusz Sakowicz); Ks. Janusz Kręcidło, *Biblijne mozaiki*, t. 1–2, (Eugeniusz Sakowicz); Katarzyna Parzych-Blakiewicz, *Teologia dialogu* (Paweł Szuppe); Zbigniew Babicki, Dariusz Stępkowski (red.), *Pedagogika wobec duchowości – duchowość wobec pedagogiki* (Paweł Szuppe); Ks. Arkadiusz Wuwer, Daniel Szlachta, *Caritas et Iustitia in re sociali. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek mężczyzn do Piekar Śląskich (1966–2016). Edycja źródeł z komentarzem* (ks. Szymon Resiak); Mieczysław Polak, *Prezbiterologia pastoralna. Pastoralna tożsamość współczesnego prezbitera* (ks. Bogdan Biela); Ks. Ryszard Kamiński, *Metodyka przygotowania prac promocyjnych z teologii pastoralnej* (ks. Bogdan Biela).

Ostatnie strony omawianego tomu „Studiów Pastoralnych” zawierają sprawozdania z następujących sympozjów i konferencji naukowych: *Aktualność myśli pastoralno-katechetycznej ks. Franciszka Blachnickiego*. Konferencja naukowa w 95. rocznicę urodzin Sługi Bożego, Katowice, 21 października 2016 r. (Samuel Artur Kukielka OFM); *Polska teologia wyzwolenia wobec wyzwań*

współczesności. 30. rocznica śmierci Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego. 60. rocznica powstania Krucjaty Wstrzemięźliwości, Katowice, 27 lutego 2017 r. (ks. Bogdan Biela); *Wizja pastoralna ks. Franciszka Blachnickiego wczoraj i dziś*, Bielsko-Biała, 9 marca 2017 r. (ks. Przemysław Sawa); *Formacja pastoralna kleryków w Polsce*, Toruń, 24–25 kwietnia 2017 r. (ks. Bogdan Biela); *Media w rodzinie w perspektywie społeczno-pastoralnej*, Katowice, 11 maja 2017 r. (Michał Kapias).

Ks. Bogdan Biela